

PRZESTROGA (393) *sb f*

przestroga (393), [**przestrzoga**].

Wszystkie samogłoski jasne.

sg *N* przestroga (36). ◇ *G* przestrogi (32). ◇ *D* przestrodze (11). ◇ *A* przestrozę (45) [w tym: zapis -e (2)]. ◇ *I* przestrożą (19). ◇ *L* przestrodze (2). ◇ *pl N* przestrogi (236). ◇ *G* przestr(o)g (1). ◇ *A* przestrogi (8). ◇ *I* przestrogami (3).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Upředzenie o tym, co ma nastąpić; praemonitus Cn (5) :*

przestroga czyja [= przez kogo uczyniona] (2): Lecż fię ná tym [ksiądz Powodowski] [...] omylił/ vpátruiać Kroleřtuo Pána Chriřtuřowe/ w wielkořci ludzi řwiętnych/ y znáćnych/ zápomniawřzy oney przestřogi řyná Bożego/ kiedy ořtátnie czářy/ czářom Noego/ y Lotowym podobne czyni/ mowiać/ iż řyn człowięczy w przyřcie řwoie/ nie wiele wiáry miał ználeć ná ziemi *NiemObr* 14; Pánno od Iozephowe⁸⁰ w pánieńřtwie podeyřzrania/ Anyelřká przestřogá dořkonále wyřwolona/ modl (řię za nami). *LatHar* 501.

Zwrot: »uczynić przestrozę [że + przytoczenie]« = *upředzić (1):* Y ták vczyniwřzy tę przestřogę/ że nie máćie czekać odemnie řadnych zalotow niepotrzebnych/ przedřię iednák nie opuřzczę řebym częgokolwiek co fię tycze tey przezacney ořoby przynamniey dotknąć niemiał. *WysKaz* 40.

Wyrażenie przyimkowe: »bez przestrogi« (1): długi wiek [...]. Może być beřpiećnie doiuřtrzem názwány: Bez przestřogi tłumi vbogie y Pány. *WisznTr* 32.

Przen [czyja (= przez kogo uczyniona)] (1) : A nie iácy [= tylko] řzedziwi ćię [tj. mądrořć] otrzymawáia/ Ale podczás y młodzi twoie dáry znáia. Ná dziatki/ bá ná wřzytkich bębnieřz by do trwoę/ Ktorzy iedno wdzięćni řá twey řwiętey przestřogi. *WisznTr* 23.

a. [Znak będący zapowiedzią czegoś: Ale przytym wřzyřtkim dźiwna to przećię/ że kiedy iákie mutácie/ álbo iácy Monárchowie nářtác mieli/ iż nigdy bez znáćnego iákiego ná niebie znáku niebywáło: [...] záwřze Pan Bóg/ częřciá dořze przed tym/ częřciá y w ten czás/ kiedj řye co dźiac miało/ zwyřł przestřogi iákieř okázowác. *JanWróż* 43 (*Linde*).]

2. *Wskazówka, upomnienie, jak należy, a zwłaszcza jak nie należy postępować (336) :* *Prot* C4; Godne tedy řá vwařenia pilnego ony wirřzyki/ áćz krothkie/ lecż obřitá przestřogę w řobie máiaće: *Noli homines blandos nimium fermone probare* [...]. To iest/ Nie chwal wielomownych z ich wielomownořci/ Ani teř pochlebcow z ich řłow ozdobnořci. *Phil* H; [řw. *Paweł mówi:*] A prořę was bráćia/ ábyřcie vpátrowáli tych/ ktorzy rořtyrki y zgorřzenia czynia [...]. Máiać tedy od Apořtołá tę przestřogę/ řłuznie řię káždy ma řtrzedz Lutrá/ Kálwiná/ y innych ořřzczepieńcow: poniewař oni czynia rořtyrki przećiwko náuce kořćiołá Rzymřkiego *WujNT* 520; *PowodPr* 78; To zář ma prořta rádá byř miał nayliřźzego/ Nieprzyiaćielá tedy nie wřpominay iego. Zle [*lege:* nie wspominaj jego źle] ná řtronie przed ludźmi owřzem go wynářzay/ Ze iest męźnym człowiękiem ták go więć rozgłářzay. [...] Chowayře te przestřogi koždy rádzę tobie. *CzahTr* I4; *KlonWor* 69.

przestroga do kogo (2): O iednořci Kořćiołá Bożego pod iednym Pařterzem. [...] Z Przestřogá y wřpominánim do Narodow Ruřkich/ przy Grekách řtoiaćyich *SkarJedn kt [idem]* 1.

przestroga komu (4): *SkarJedn* 6; TEn wierź niegdy od Oycá mego nápiřány/ Ná on rozruch Węgielki nam dziś oplákány/ Ktory przytym wzor náłzych řpraw zámýka w łobie/ A nám teź ieřt przestrogá/ Woiewodo tobie Ofiáruię *BielSenJoach* 3. Cf »ku przestrodze«, »na przestroge«.

przestroga na co (1): řiřlá wniemocy řię twierdzi/ ná vkrocenie wyřokiego obiáwienia/ dáie řię ná ludzká krewkořć przestrogá. *SkarŻyw* 196.

przestroga miedzy kim a kim (1): Przestrogę duchowne miedzy rodzicámi á potomřtwem ich/ ná kazánia potoczne záchowuiąc: to řie zda rzecz bydź pořpolita tego obwárowánia godna/ áby [...] *PowodPr* 58.

przestroga czyja [= *przez kogo uczyniona; w tym: G sb i pron* (19), *ai poss* (5), *pron poss* (4)] (28): Podzmy do tych co řwięte piřmo zowie Bogi/ Boći řnadz potrzebuią y náłzey przestrogę. *Prot* C2v; *RejAp* 153; O wielkařz to przestrogá Páná náłzego/ iż przestřzega řercá náłze/ áby w łobie zákrywály to řwięte nářenie řłow řwiętych á náuki iego *RejPos* 64v, 227v; *RejZwierc* 91v; *CzechRozm* 237; iáka byřlá ich [*Trzech Królów*] ćierpliwořć/ praca/ y męřtwo w řřzukánium: [...] iáka powolnořć w przestrodze [!] Anieliřkiew. *SkarŻyw* 26; [*řw. Izaak rzekł do chłopca:*] pátrź řebyř onego kořzá coř w polu zořtáwiř/ nieruřzył: bo w nim wáź wielki řiedzi [...]. Chłopię bárzo záwřtydzone/ rádo wđdy byřło/ iřz go od węźá y řmierći przestrogá řwoiá wybáwiř. wráćáiąc řię z dáleká y ořtroźnie/ węźá tám wielkiego náłářł. *SkarŻyw* 325, 28; odłáććie řię/ mowi Pán/ á nieczyřtego nie tykayćie řię [...]. Ták iářná przestrogá duchá Bořego/ od wřzelákiego nierzádnego towarzyřtwa/ z tym řwiátem złořliwym/ bywáią wierni pohámowani. *NiemObr* 12, 61, 80, 82; *ReszList* 178; *WerGořć* 210; Zaden narod pod řłońcem nie miał tey wolnořći/ Iákořćie wy tu mieli w moiey Polřkiewy włořći. Obacźćieř řie w tym dobre řynacźkowie mili/ Byřćie mářnie kleynotu tego nie řtráćili. [...] Ale niechayře řam Pan z niebá o was rádzi/ A tá moiá przestrogá niech wđdy wam nie wádzi *BielSen* 19; *PaprUp* G, I2; *LatHar* 251; Przetoź y řamže Ian/ chocia tu iuź byř wřłyřzał od ániořá: Pátrzay/ nie czyřn tego: wřzákźe trochę niźey/ chce řię powtore kłániáć temuź ániořowi. Bo wiedział/ iż y řam dobre czynił iemu řię kłániáiąc: y ánioř dobre czynił tey řię ćięi zbraniáiąc. Gdyź řzec nie moźemy/ řeby Ian ábo ták pęřdco zápomniař/ ábo nie rozumiał przestrogę ánieliřkiew. *WujNT* 883; *SkarKaz* 6b; *CzahTr* F2v, I4; Maurycyus Cefarź piřał y wydawař niektore złe práwá řwe/ przećiw práwom bořkim y kořćielnym. Vpominař go o to y gromił ř. Papięř Grzegorz Wielki. A gdy řię ná iego przestrogę vpámięćáć/ y zlych onych praw płowáć y odwołáć niechćiał: řam go P. Bog obiecař káráć *SkarKazSej* 702a. Cf »z przestrogę«, »na przestroge«, »za przestroge«.

przestroga czyja [= *do kogo skierowana; w tym: G sb i pron* (8), *pron poss* (3)] (11): Bo opowieda [*Duch řw.*] iářnie y wpaćek iey [*bestii, tj. Babilonu*]/ [...] y przestrogę wierynych áby řie wćzás od niey wyprowadzili/ áby pořpořu z nią nie zginęli. *RejAp* 147, 153; *SkarJedn* 331. Cf »dla przestrogę«, »na przestroge«.

Ze zdaniem przydawkowym dopełniającym [zawsze: (a)by] (7): *RejAp* 147; *CzechRozm* 135; *SkarJedn* 331; *Phil* H3; *Pátrźćie áby was kto nie zwiordł* [*Matth* 24/4].) Pierwřza y napotrzebnieyřza przestrogá ieřt wierynym/ od w niebo wřtápienia Páńřkiego áź do řkońćzenia řwiátá; áby řię nie dopuřzczáli haeretykom zwoćzić *WujNT* 102. Cf »ku przestrodze«, »na przestroge«.

Z przytoczeniem (1): Nie przepominayże tu oney przeftrogi S. Bernárdá: [...] Dyabelſki to/ powiáda/ vrząd/ złym poduſzczániem nam dokuczác: á náſzá powinnoſć/ ná te dopuſzczánia/ nie zezwálác. *LatHar* 251.

W charakterystycznych połączeniach: przestroga anielska (aniołow) (3), boska (2), duchowna, jasna, łaskawa, obfita, ostrożna, pańska (Pana) (4), prosta, rozważna, serdeczna; (nie) potrzebować przestrogi (2), nie rozumieć, zapomnieć; przestroge chować, sobie lekce poważać; na przestroge upamiętać się; za przestroge dziękować.

W połączeniach szeregowych (3): Tákże też to/ gdy kto komu dawa poćciwą rádę/ piękne vpominanie/ oftrożną przeftroge/ coby go miály przywodzić do ſławy y do poćciwoſci/ á iż mu nie da álbo vpominku/ álbo dobrodzieyftwá iákiego/ tedy ſie to v niego zá poſmiech á ielſzcze ktemu zá iákąſ przykrą przyládę zda. *RejZwierc* 99v; Przeto iż on nie tylko mądrym ielt/ ſam z ſiebie: rády przeftrogi/ y náuki od nikogo nie potrzebuiąc: ále [...]: on ſam inſzych mądroſci vczy/ ymądroſcią daruie *CzechRozm* 4v; *LatHar* 133; [*Haec autem utraque manu tenebit senatoria cura et diligentia ac vigilantia*, która gdy będzie pilna i uprzejma, łatwo się wszytkiemu rada i porada najdzie i przestzoga *PismaPolit* 177].

Zwroty: »dawać (w tym) przestroge; dane przestrogi« [*szyk zmienny*] (4;1): *RejZwierc* 99v; O czym też y one wirſze Pogánſkie ſwiadſzą y przeftroge dawaią/ ábyfmy ſzczęſcia ſwego wſzelákiego nie ſádzili ná ſmierci drugich *Phil* H3; *LatHar* 750; *SarnStat* 853; Nie mey to głowy rozum dawać w tym przeftroge *CzahTr* G2.

»na przestroge (nie) dbać; nie dbać przestrogi« (2;1): *CzechRozm* 237; nie dbali onei przeftrogi Ciceronowej ktori mowi: *Vbi quis ſemel peierarit/ ei credi poſtea/ etiam ſi per plures deos iuret/ non conuenit.* *PaprUp* I2; Powſtáną páſterze y náuczyciele ich/ y żáłowác ſię ná nie będą/ iż ich ſłuchác niechćieli/ iż ná ich przeftrogi y nápominania niedbáli. *SkarKaz* 6b.

»karać się przestrogami« (2): *RejAp* 153; Kárzmyſz ſie tedy wſzyſcy tymi káſkawemi przeftrogami/ á tymi przypowieſciami Pánſkimi. *RejPos* 227v.

»(nie) pamiętać na przestroge, o przestroge; pomnieć przestroge« [*szyk zmienny*] (1;1;1): W czym pokázuie/ iż nie pámięta ná onę przeftroge ſyná Bożego/ ktori wſzytkim vcźniom ſwoim zákazał/ áby z ſtrony wiary y nabożeńſtwá [...] Oycow ſobie ná ziemi nie názywáli. *NiemObr* 82; Wſtidal bi ſie bel tego/ ani bi ſie bel wazel pomnijac przeftroge meza onego ktori mowi: *Regere vi principatum importunum eſt.* *PaprUp* G; A iákom wyży piſał áby koždy z gory/ Wcżás hámował ſzánuiąc co nalepſzey ſkory. Naprzod o tę pierwſzą pámiętay przeftroge/ Ktorą iuż mi wierz naydzieſz ná prawdziwſzą drogę. *CzahTr* C4.

»nie przepominać przestrogi« (1): *LatHar* 251 *cf Z przytoczeniem.*

»przestrogi przestzegać« (1): Te tedy Páwłá ſ. przeftrogi/ [...] RZymianie [...] przeſtrzegáli/ chroniac ſię tych ktorzy nieſnaſki y zgorſzenia w wierze Chreſcijiánſkiej czynią *ReszList* 178.

»przestroge przyjac (a. przyjmowac)« [*szyk zmienny*] (4): Wprzijiacielu ſię kochay/ i každy przeftroge Wdzięcznie od niego przyjmuy *KochSat* B4v; Nato respons taki [...], Ze KIM wdziecznie tę przestroge od wm MMPana przyjac raczeł. *ActReg* 170; *CzahTr* F2v, I4.

»(u)słuchać (a. nie słyszeć) przestrogi« (3): Kto wślucha tey ferdeczney przestrogi nie łtráci. *LubPs* N2; *SkarŻyw* 28; Co ludzi widziłz/ wżytko podeyżrzáni/ W oczy cię chwali/ á ná łtronie gáni. Niełtyłzyłz prawdy/ niełtyłzyłz przestrogi *KochFr* 61.

Wyrażenia: »przyjacielska przestroga« (1): A ode mnie przyjmiecie ná ten czás tę moię/ Przyjacielkã przestroę wżyłcy w łáfkę [!] łwoię. *CzahTr* F2v.

»życzliwa przestroga« (1): Zá pomocã Bożã trzymáć łie tego będe; á tobie zá tę zdrowã náukę/ y życziwã przestroę/ bárzo dziękuie. *CzechRozm* 223v.

Szeregi: »nauka i przestroga« [*szyk 3:1*] (4): Azaż nie pámietałz/ co zá náukę y przestroę zołtáwił Chriřtus Pan vcźniom łwym w tey mierze? *CzechRozm* 232, 223v; *SkarŻyw* 294. Cf »z przestrogi«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»przestrogi a obietnice« (1): ábychmy [...] karáli łie miáłtem tym [*tj. Babilonem*] y tymi przestrogiámi á obietnicámi łiego. *RejAp* 153.

»przestroga a przykazanie« (1): Nie mnief też nas w tym przeftrzegł Pan náłz miły Iezus Chryřtus [...] temi łłowy: Wáruycie łię/ áby łnadź nie były obciãżone łercá wálze obźářłtwem y piiáńłtwem. Ktorey to przeftrgi á przykazánia Páná náłzego/ nie mielibychmy łobie łekce powaźáć/ niechcąc we złey toni być/ w ktorey byli przodkowie náłzy. *WerGořc* 210.

»przykłady i przestrogi« (1): ktorzy [*papieże*]/ chociaź ná łłowo Boże niedbáią/ ktore łe wżędy od tey pychy odwodzi/ chociaź teź przykłady y przeftrgi/ łnych dawnych Oycow/ v nich w tey mierze plácu nie máią. *NiemObr* 61.

»ani przestroga, ani rada« [*szyk 1:1*] (2): Bo ktoć łie iuź puřci zá łwowlonym rozmyłem łwoim/ o iuź tákiemu nie łmákuie áni rádá/ áni przeftrgá żadnego człowieká/ iuź ten nie moźe áby łie wnieřc nie miał. *RejZwierc* 91v; *SarnStat* 853. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»upominanie (a. napominanie) i (a) przestroga« [*szyk 4:3*] (7): *RejZwierc* 105; S tego [*pisma kořciół powszechny powinien*] nápominánie wřzelákie y przeftrgi bráć/ wedle łnych łłow Apořłłkich: Wřzelákie píłmo od Bogá náłchnione/ poźyteczne łeft ku náuce *WujJudConf* 29v; Trzećia część. O przeftrdze y vpominániu Narodow Ruřkich przy Grekách łtoiących áby łię z Kořciółem S. y z łłolicã Rzymłkã ziednoczyli. *SkarJedn* 331, *kt*, 1; *SkarKaz* 6b. Cf »na przestroę«. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »dla przestrogi« (3):

~ dla przestrogi czyjej [= do kogo skierowanej] (2): *Prot* A2v; Krotkie opłłanie y łwiádectwo/ o Mieřcie Rzymłkim/ o łiego wierze/ y dobrych vcźynkách/ ktore łię w nim dzieią: dla przeftrgi y łnformácyey tych/ ktorzy to Miáłto Bábilonem y nierządnicã zowiã *ReszHoz* 114.

Wyrażenie: »dla pilniejszej przestrogi« (1): A dla pilnieyřzey przeftrgi/ te trzy/ trzech ł. Doktorow/ pięłne łentencye/ w łercách y myłłách/ y w oczu wálzych wřłáwicznief mieycie *ReszPrz* 110. ~

»z przestrogi« (3):

~ z przestrogi czego [= z czego wynikającej] (1): Słodźe niź miód w vřciéłch moich twe páńłkie wřłáwy/ Z ych przeftrgi z łiepoboznym niémam żadnéy łpráwy. *KochPs* 183.

z przestrogi czyjej (2): SkarŻyw 392; bądź tego zaráz pewien z przestrogi Piulá piątego Papieżá (in officio B.M.V.) żeć y łami Drukárze tych odpułtow moc niezliczoną do modlitw nabożnych/ dla pożytku łwego/ przyczynili LatHar 287.

Szereg: »z przestrogi i nauki« (1): Rokkazał [Grzegorz] zátym poimác Athánázego: á on z przestrogi y náuki Boskiej/ vćiekl o pułnocy/ żadnemu człeku nie powiádaiąc nic/ do iedney Pánienki SkarŻyw 392. ~

»ku przestrodze [komu by]« (1): Do którój [Polski] iáko wćieklej ták fie bierze [cesarz turecki]/ iż téz iuż rad nierad y tego zátáić niemógł/ co dawno wálzój Kró(lewskiej) M(iłości) myślił/ co iednak wálzój Kró(lewskiej) M(iłości) przeciw niemu ku pomocy bydź może/ y ku przestrodze/ by zás iáko wálzój Kró(lewską) M(iłóść) niegotowój przeciwko łwój mocy niezáltał. OrzJan 90.

»na przestroge« = *aby przestrzec [w tym: czyj] (= do kogo skierowanq) (6) (9)*: Yudałz Thádeus máły líftek nápiłal/ á wtym nic inego nye czyni/ yedno opifuye fáłłfywe á przewrotne vczyćyele álbo kácerze/ ná przestroge ludzi krzełciyáńskich. KromRozm II e4v; ZLOtoułty Doktor Chryzołtom łwięty/ gdy zá rokkaniem CEłárłkim/ od owieczek łwoich CONłtántinopolłkich odieźdzał/ ktore ná ten čás Kácerze/ z prawđziwey zbáwiennoy náuki zeprzeć/ á ná błędliwą [!]/ fáłzywą náukę łwoję przeciágnąc chćieli/ [...] tych łłow do nich ná ich przestroge vżywał ReszPrz 3; ná wálze przestroge [...] pokażę wam znáki záktoymi bęđziećie rozeznác mogli/ y drugich tákże łłiad wálzoych náuczyć/ [...] ktory iest/ á gdzie iest/ ten to kołciol/ ktory łwięty Páweł zowie [...] domem Bożym ReszPrz 13, 103; Co ztym Bog uczyni tego nie wiem [...], ia pišę to naprzestroge widząc zewtym wielkoy consideratoy trzeba. ActReg 101, 115.

~ na przestroge komu (1): Lecz te łłowá rozumieją łię o łamym Bołtwie: ná przestroge ćielełnym onym Zydom/ ktorzy mniemieli/ żeby Pan Bog ták miełzkał y ták był zámknion y ogárnion w ich kołciela/ iżby gdzie indzie być nie mogli WujNT 424.

Ze zdaniem przydawkowym dopełniającym (1): o ktorych [prawach] tu łię mowi: ná przestroge/ abyłcie nie piłali Praw złych/ ále łwięte/ dobre/ y łpráwiedliwe. SkarKazSej 697a.

Szereg: »na przestroge i upominanie« (1): NA przestroge y vpominanie narodow Rułkich zá Grekámí idących/ vżywam łłow krolá Ezechiáza: [...] Synowie Izráelłcy/ wroćcie łię do Páná Boga Abráhamá Izááká y Izráelá/ á on łię tełz wroći do tych ołtátkow/ ktore vłzły ręki Krolá Afyryiłkiego SkarJedn 331. ~

»na przestroge [czyj] (= przez kogo uczynionq)« = *w wyniku przestrogi (1)*: A ktemu y to wiedz/ žem ich [rozdziałów Biblii] máło wedle łwego zdánia odmieniál/ lecz nawięcey ná przestrogi ludzi vczonych/ iáko Erázmá/ Lutherá/ Kálwiná [...] vczynićiem to mułiał. BudBib c2.

»za przestroge [czyj] (= przez kogo uczynionq)« (1): Tedy łię Iákob w wiewłze nabożełstwo w onym łtráchu y w modlitwy vdał: y zá przestroge Bołką rułzył łię z onego mieyłcá/ [...] áby tám [w Betel] ofobliwe nabożełstwo y ofiáry Boga vczynił. SkarŻyw 348.

W przén (1) : Mial zawzdi pamietac nato Krol/ jako go vpomina ieden mowiac: *Iustitia etiam hostibus debetur.* [...] Drogoc nam zplacil/ drogoc nam kupyl then zacni Dom the przestroge PaprUp G2.

a. *Postulat [czego] (1): (nagł)* Zygmunt tego przeŹtrżęga áby obieránié królá byío wolné, złozywŹy ná to Séym. (-) [...] TáŹ przeŹtrżęga wolnégo obieránia Królá, iest vczyniona w Piotrkowie Roku Páńfkięgo, 1538. *SarnStat* 11.

b. *Wyodrębniona część tekstu zawierająca wyciągnięte z niego wnioski, zwykle natury moralnej: objaśnienie, pouczenie, komentarz [w tym: w tytułach i marginesach (250)] (260):* *RejZwierz* 28v *marg*; *OrzQuin* D3v *marg*; (*nagł*) *PrzeŹtrżęga*. (-) To iest pokazánié vpadkow inŹyich Źiem/ tákŹe y Korony PolŹkiewy/ z obieránia Páná s poyŹrzedká siebie. *MycPrz* I kt, I B, II A; *MaŹ* od nas náukę/ ChrzeŹcijáninie naboŹny/ o tym naboŹeńŹwie. tobie [!] wolno będzié to obierác/ co obaczyŹ byé z więŹŹym pomnoŹeniem twey ku ŹlůŹbie BoŹey vprzeye y gorącey chęci. Bynamniey w wierze nie zbłádziŹ/ ielli Źię y do licŹby Źiedmi rádoŹci ábo teŹ boleŹci P. Márie y przywiáŹeŹ/ iákoŹ podobno zwykł zdawná czynić. (*marg*) *PrzeŹtrżęga*. (-) *LatHar* 493; *Brygidy* Ź. modlitwy zálecone z przeŹtrżęgá [s.] 284. *LatHar* Aaa6v, [+12]v, 284; *WujNT* 519 *marg*; *FORMA Concitationis* [= *przypozwu*]: iáko ma byđ dołóŹona *ad satisfaciendum, praestandum, patiendum*, y iné przeŹtrżęgi. *SarnStat* 1259; *CzahTr* Lv.

przeŹtrżęga do kogo (4): (nagł) *PrzeŹtrżęga* do czytelniká. (-) *BudNT przedm* a6v; *PrzeŹtrżęga* PáŹtyrfka/ do MiáŹtá WáŹŹewŹkiego. *KŹiędzá StániŹlává RefŹki/ Dziekaná WáŹŹewŹkiego. ReszPrz kt, 3, 4 Źp.*

przeŹtrżęga około czego (1): (nagł) PRZESTROGA około tych liter. i/ y/ b c [...] (-) *JanNKarKoch* Gv.

przeŹtrżęga komu (7): *PaprUp kt; (nagł)* *SpowiedŹ* chęŹtá czyniácy y ábo czynić wolá máiácy y náuká y przeŹtrżęgá. (-) TYm ktorzy chęŹtá Źię Źpowiádiá/ ábo wolá do tego máiá/ chŹworáka Źię tu náuká z przeŹtrżęgá/ poŹytecznie dáć moŹe. *LatHar* 130; *Piękna przeŹtrżęga wŹytkim máiętnym ludziam. WujNT* 245 *marg*; *SarnStat* 600 *marg*; *CzahTr* C3v, I3.

przeŹtrżęga na co (2): *Gdzie [ksiádz kanonik]/ táme záraz [...]/ tego dokláda/ ták mowiáć. NáŹy Kátholicy/ ten fundáment to iest, budowác Źię ná Źámy mowie BoŹym y mowie [errata zmienia: mowić] Źcriptum est, nápiŹano iest* okázowáli byé fałŹywym [...]. Toé thy wláŹne Źłowá Źá X*(iędza)* K*(anonika)* z krotká náŹá ná nie przeŹtrżęgá wláŹnie wypiláne. *CzechEp* 108; *CzahTr* I3.

przeŹtrżęga o kim, o czym (2): *SarnUzn* D4 *marg*; O gniewie ktorzy wŹytkim wrodzony/ ták wiele złęgo miedzy ludŹmi czyni: poŹyteczne Źá bárzo náuki y przeŹtrżęgi káŹdemu. *SkarKaz* 313b.

przeŹtrżęga czyja [= przez kogo uczyniona] (4): *SarnUzn* D4 *marg*; *CzechEp* 108; *ReszPrz kt; (marg)* Páńfka przeŹtrżęgá y odpowięđ. (-) Nie bądŹcieŹ iáko koń y muł/ ktorzy rozumu nie máiá. Węđidłem y vzdá gęby ich záhámu y ktorzy Źię do ciebie nie przybliŹiá. *LatHar* 161.

przeŹtrżęga czyja [= do kogo skierowana] (1): [ze spisu rzeczy:] *PrzeŹtrżęgi y poćiechy chęŹtá wŹywiáicych [s.]* 244. *LatHar* Aaa6v.

WyraŹenie: »pilna przeŹtrżęga« (1): Y máło czo wŹŹŹey tákież chŹwarthy raz przypomina [*Źe Bóg jeden jest*]/ á to wŹytko dla tego áby ciebie náuczył/ chęŹć Źwoię obwárował/ y tobie tym lepiej wiádomoŹ o iednym Bogu w ÍŹtnoŹci w pámięć wbił. (*marg*) *Pilna przeŹtrżęga Duchá* s. o iednym Bogu. (-) *SarnUzn* D4.

Szeregi: »nauka i przestroga; nauka z przestrogą« (230;1): *LatHar* 130 [2 r.]; Drugie Annotacje dłuższe/ ktorem nazawał Nauki y Przeftrogi/ fą mało nie po káżdym Rozdziale położone *WujNT przedm* 25, *kt*, *przedm* 25 *marg*, s. 3, 7, 11 (228); *SkarKaz* 313b.

»przeftrogi i pociechy« (2): (*nagl*) Przeftrogi y pociechy/ dla tych ofobliwie położone/ ktorzy częfto naświętfzego Sákrámentu Ciála y Krwie Pánkfkiej vzywáią. (-) *LatHar* 244, *Aaa6v*.

»upominek albo przestroga« (1): Vpominek albo Przeftroga/ Zacnemu Narodowi Polfkemu y wftitkiem Stanom wielkiego Xieftwa Litewkfkiego/ namnieifzi Sluga i brat nato interregnum oddaie. *PaprUp kt*.

c. Wyjaśnienie (1) : Niech rádniey takowi omyłki moje poznáczywfy/ mnie ie pokażą/ á ia/ będzie li co zdrozne⁸⁰/ zchęcią poprąwie/ álbo wždy iáką przeftrogę vczynię *BudBib* c3.

3. To, co zniechęca do popęlnienia błędu: przykre doświadczenie lub odstrasający przykład (26) : *przeftroga czego* [= z *czego* *wynikająca*] (3): Tám iuz będzie iáko poćiwy człowiek vważywfy wyftępki y ich przeftrogę/ iáko fie záfię ma cnotámi fprawowác *RejZwierc* B [*idem*] 82; *WujNT* 116.

przeftroga komu (12): Y mądrze przodkowie ich ilcie vdzyálali/ Co tę fprawę [o *złych córkach*] ná wieczną pámięć málowáli. By ná czály potomne przeftrogá im była *HistLan* A2v. *Cf Wyrażenia przyimkowe*.

przeftroga czyja [= do kogo skierowana; w tym: *G sb* (6), *pron poss* (2)] (8): *CzechRozm* 239v *cf* »przeftroga i naprawa«. *Cf Wyrażenia przyimkowe*.

Ze zdaniem przydawkowym dopełniającym (1): Znácny przykład y przeftrogá krewkości ludzkiej: áby fię káždy ftrzegł wielkiego o fobie rozumienia *WujNT* 116.

Zwroty: »dać [co] za przeftrogę« (1): Vpadki y niepráwości przeftle/ przedziwną mocą fwą w lepfe twoie obrocił/ iednáiącci z nich pobudkę y pokory/ y miłości BOżey więtfzey/ y dáiąc ie zá iednę w rozlicznych duchownych niebezpieczeńftwách przeftrogę. *LatHar* 676.

»sobie przeftrogę uczynić« (1): Abowiem fą iedni co pilnie flucháią ludzkich rozmow poćiwyh áby fobie iedno vfzy ná páfli álbo fie náfmiali/ ále áby to fobie álbo rozważác/ álbo do ftátieczney pámięci przypuścić mieli/ áby fie im też to ná potym przygodziło/ álbo iżby fobie tym iákie ćwiczenie álbo przeftrogę vczynili/ nicz o tym nie myflą. *RejZwierc* 91.

Szeregi: »przeftroga i naprawa« (1): Ale gdy z miłości y żalu [...] flowy tylko fámymi/ z okazánim prawdy BOżey/ z przeftrogá drugich y naprawą/ ku okazánium fprawiedliwości BOżey/ zábije kto/ ábo obrázi ná cieie drugiego: tedy to znák pewny ieft woley y ducha BOżego. *CzechRozm* 239v.

»przykład i przestroga« (2): *WujNT* 116 *cf* *Ze zdaniem przydawkowym*. *Cf* »na przeftrogę«.

Wyrażenia przyimkowe: »dla przeftrogi« (5):

~ *dla przeftrogi komu* (2): *Prot* D2v; Trzebá tedy było dla przeftrogi wiernym/ te fałzferftwá odkryć/ y ták fzkodliwym błędom zábieżeć *WujNT przedm* 8.

dla przeftrogi czyjej (3): Wfzákeś to záwfsze fluchał iż fie tym fwiát báwił/ Ize fprawy pocźiwyh ludzi wyflawáli/ A złych złość dla przeftrogi tákże obyawáli. *PaprPan* B2v; *SkarJedn* 295; Ale widząc nieftátieczność k(ego) M(iłości) y nieuftáwiczność w tym/ zámilczęciem iefzcze y te⁸⁰ nie mogli/ dla przeftrogi infzyh. *CzechEp* 309.

Szereg: »dla przestrogi i nauki« (1): gdzie vmierájący/ y ná łąd Boży idący/ Pátryarchá w godzinę śmierci [...] ták wolnie y cudownie bez pytania łam z powinności łwey dla przestrogi y náuki łynow łwych wyznawa/ y tym S. wyznáním żywot łwoy [...] pieczętuie. *SkarJedn* 295. ~

»ku przestrodze« [*w tym: komu* (6), *czyjej* (1)] (7): Ták iż mu przyšlo ná mył tho czáfu iednego/ By w tey łpráwie zołtáwił teź co ták znacznego/ Coby ludzjom nápotym ku przestrodze było/ Iełiźby łie kiedy toź co iemu trefiło. *HistLan* D4; *CzechEp* 125; Albowiem y w piłmie ł. dla tego nam vpadki ludźi Pánu Bogu miłych łą wypifáne/ áby ich przygody nam były ku przestrodze *ReszList* 143; *WerGośc* 237.

~ *Szeregi*: »ku nauce a przestrodze« (2): *RejAp* 197; Przetoź ku náuce á przestrodze náłzey wzyłiłmy łobie łłowá Páwłá s. [...]/ ktoremi nas od tych márności łwieckich odwodzi/ á ku onym niebiełkim vkázuie. *RejPosWstaw* 110v.

»ku pożytku a przestrodze« (1): A przetoź ták Piłmá Boże iáko y inne/ nie dla czego innego piłáne łą/ iedno dla thego áby nam ku pożytku á przestrodze były/ gdyż *Foelix ille homo quem aliena pericula faciunt cantum*. *MycPrz* II A2. ~

»na przestroge« [*w tym: komu* (3), *czyjá* (3)] (7): *WujNT* 252 *marg*, 252, *Zzzzz2*; Iákom mu włzędy łłuzył tego niechcę tobie/ Piłác o kołzcie [!] áni tákże o ozdobie. Bo łię łnádnie od innych łam iuź tego dowiełz/ A to ty tákże drugim ná przestroge powiełz. *CzahTr* C3v; iż to tu ná przestroge piłzę/ Co vłzýmá od ludźi ná łtronie kęs łłyłzę. *CzahTr* G2, F2.

~ *Szereg*: »na przykład i na przestroge« (1): Ale niektorych tylko łkárác raczył wedle ich załługi/ áby byli ná przykład y ná przestroge ku pokućie innym włzytkim/ ktorzy ich w tákich złoścíách náśláduiá *WujNT* 252. ~

4. Opieka, dbałość o coś (5) :

przestroga czego (1): [i owschem, yako uczinnosz w tey mierze przeciwko t(wojej) m(ilości) y przestroga bezpieczensthwa t(wojej) m(ilości) zawzdy przedthym przeciwko t(wojej) m(ilości) znacznie sie od nas pokaze *CorfusDocum* [1566] nr 140]. *Cf przestroga czego od kogo*.

przestroga czego od kogo (1): ktoremu [*cesarzowi*] ma być wiára y cześć/ y chuc łerdeczna záchowána/ thákieź połłuzzeńthwo s pilną przestrogá zdrowia iego od włzyłtkich poddanych *BielSpr* 11v.

przestroga czyja [= *przez kogo uczyniona*] (2): źełmy zá pilnoścíá iego żadného vłczérbku w łpráwiedliwoścí łwey nie wźieli. A [...] nietylko chudobe náłzę wcale záchował/ ále y przyiaźń łášiedzka [...]. Co włzyłtko Bogu naprzód/ á potym iego obmyślowániu/ y przestrodze przypifác mułimy. *KochFrag* 48. *Cf* »za przestrogá«.

przestroga czyja [= *ku czemu skierowana*] (1): Bo to łzczęście ma nie pewne drogi/ Potrzebuie łwey wielkiej przestrogi. *BielSat* H2.

Wyrażenie: »pilna przestroga« (1): *BielSpr* 11v *cf przestroga czego od kogo*.

Szereg: »obmyślowanie i przestroga« (1): *KochFrag* 48 *cf przestroga czyja*.

Wyrażenia przyimkowe: »z przestrogá« (1): Těž áby ninieyłżego pokoju álbo przymiérza y iednoścí zámknienie z tym obfifszá przestrogá było łtrzeźono [*abundantiori cautela custodiatur JanStat* 882]

przez nas Miŝtrzá/ Komendory/ y Zakon: wŝyŝcy Biŝkupi/ Komendorowie/ [...] y wŝyŝcy y koŝdy zoŝobná bráčia zakonu Rycérzkiego ŝtanu w Prusiách przyŝięgá: iż [...] *SarnStat* 1103.

»za [czyj] przestrogá« (1):

~ Szereg: »za obroná i przestrogá« (1): á gdy inney pomocy [*Abraham*] niemiał/ gorącą modlitwą polecał czyŝtoŝ iey [*Sary*] P. Bogu ŝwemu: dufaiác mu/ iŝ zmázána być grzechem zá iego obroná y przelŝtrogá/ nie miałá. *Skarŝzyw* 283. ~

5. *Ostroŝnoŝć, zabezpieczenie; ŝrodki ostroŝnoŝci; cautela Calep, JanStat, Cn; cautio Modrz, Cn; praemunitio Cn (19)*: áby [*dworzanin*] ŝie ŝtrzegł nád wŝyŝthko [...] wydwarzánia. Potym áby obaczył/ y wwaŝył dobrze v ŝiebie/ co to ieŝt za rzecz/ ktorá czynić ábo o ktorey mowić ma. Záŝię ná ktorým mieyŝcu/ wiéc przed kim: ktorego czáŝu [...]. Otoŝ s tákowá przelŝtrogá/ niechay ŝie ŝtoŝuie bácznie ku temu wŝyŝtkiemu/ czo mowić ábo czynić vmyŝlił. *GórnDworz* I6; Tu iuŝ nie boiáŝn/ nie przelŝtrogá/ niektora ina przyczyná czyniá iá tak powŝcięgliwá/ ále to telko lámo/ iż cznotę miłowáá. *GórnDworz* Aa6, I7v; (*did*) Ziemiá Polska mowi. (-) [...] Tákieŝ do Spŝkiey ŝiemie/ chcá [*nieprzyjaciele*] otworzyć wrotá/ Nie iedná teŝ tu ná mię/ przychodŝi tá pŝotá. Wiele ieŝt innych przyczyn/ przecz pomoc nie mogę/ Bo teŝ ná ŝwoim gruncie/ muŝzę mieć przelŝtrogę. *BielSat* Gv; (*nagł*) Oŝtroŝny á niedbáły. (-) Przelŝtrogę przy káŝdey rzeczy/ Rádę miey káŝdy ná pieczy/ Bo nawięŝtzy ŝyŝk poczuie/ Kto ŝie rozumem ŝpráwuie. *RejZwierz* 232v; mieyŝce obrác poŝoŝeniu Woyŝku/ wielka rzecz ieŝth y wielkiey przelŝtrogi trzebá ná to *BielSpr* 7v, 49; Ma tedy Hetman y fortyle woienne z Hiŝtoryi wiedŝieć/ y wŝelákie przelŝtrogi do woyny potrzebne [*cautiones belli gerendi tenendae*] vmieć. *ModrzBaz* 115v, 111v; Ten Musthafa okrom tego ze Turczyn moraliter barzo mi ŝię podobał ze człowiek dobry y Oiczyźnie naszey barzo przychylny y moze nám bydz dla rozmaitych przelŝtrog barzo poŝyteczny *ActReg* 69; *Calep* 174a.

przestroga od kogo (1): Zły Tátárzyn Podolŝkie częŝto pola kryŝli. Moŝkwá zá vchem trábi/ od Swedá przelŝtrogę Mieć muŝzę: Acŝbym rádá/ pomoc ci nie mogę. *BielSen* 14.

przestroga okoŝo czego (1): Ian S. Pátryárchá gdy ŝię tego dowiedział/ wielce chwalił Páná Bogá/ iŝ ŝię wwieŝc [!] onym powieŝciom o nim [ŝw. *Witalisie*] niedał/ áni złe⁸⁰ mniemánia do ŝercá przypuŝcił. Y wiele innjch z Alexándryiej ŝywotá zte⁸⁰ przykádu popráwuiać okoŝo obmowy y poŝádzánia więŝtŝá przelŝtrogę y pilnoŝć mieli. *Skarŝzyw* 108.

przestroga czyja (1): Wiódlęm ŝwóy ŝywot tak ŝkromnie/ Ze ledwie kto wiedŝiał o mnie. A zazdroŝć/ y złé przygody Nie miały mi w co dáć ŝzkody. Lecz Pan/ który gđzie tknáć widŝi/ A z przelŝtrogi ludzkiey ŝzydŝi/ Zádał mi raz tym znácznieyŝy/ Czymem iuŝ był beŝpiecznieyŝy. *KochTr* 17. Cf [»za przestrogá«].

Szereg: »przestroga i pilnoŝć« (1): *Skarŝzyw* 108 cf *przestroga okoŝo czego*.

Wyraŝenia przyimkowe: »bez przelŝtrogi« (2): ábowiem nie pokázuiacz oná pará tego po ŝobie/ áby im przykre byŝo czyie przyŝluchywanie/ te telko ŝłowá ná ktorjch naleŝáło poćichu mowili/ á wŝyŝtki ine/ ktore y ná to/ y ná owo obroćić mogł/ głóŝem/ á bez przelŝtrogi. *GórnDworz* Cc5v; A iuŝ to tak w.m. poŝoŝ iákobyŝ teŝ doŝkonále przyŝzedł ku łáŝce iego/ to ieŝt/ ŝebyŝ mu beŝ ŝadney przelŝtrogi/ mogł we wŝyŝtkim zdánie ŝwe powiedzieć. *GórnDworz* Gg8.

[»dla przestrogi«: Czǎfu powietrza morowego dla przestrogi: Weźmi dwa álbo trzy lińtki Ruty/ Orzech wólki y iednę Figę/ á to wępól z iedz. *SienHerb* 538b.

~ Szereg: »dla przestrogi a bezpieczeństwa«: Nadto yeszcze [...] poruczyliśmy woiewodzie ruskiemu hetmanowy Corony naschey aby dlia tamtey przestrogi pograniczney a bespieczensthwa t(wojej) m(iłości) pewny poczet liudzi sluzebnych za pieniądze przyal, a pospolu starostamy pogranicznymi naschymi [...] przebyczia nieprzyaczielom t(wojej) m(iłości) ktoryszbykolwiek byly do ziemie t(wojej) m(iłości) wscheliakim sposzobem bronil. *CorfusDocum* [1566] nr 140. ~]

[»za przestrogą [czyją]«:

~ Wyrażenie: »za pilną przestrogą«: A tak mamy za tho iz za tak pilną przestrogą naschą a za gotowosczią tez t(wojej) m(iłości) [...] wschelakiego niebezpieczensthwa t(woja) m(iłość) z tey thu strony uysz mozesch. *CorfusDocum* [1566] nr 140.

Szereg: »za przestrogą a za gotowością«: *CorfusDocum* [1566] nr 140 cf Wyrażenie. ~]

a. Gwarancja, zabezpieczenie prawne (3) :

Wyrażenie: »przestrogi praw« (1): (nagł) Inŝe przestrogi ábo wárunki praw [*Cautiones aliae legum*]. (-) *ModrzBaz* 73v.

Szeregi: »potwierdzenia i przestrogi« (1): A iżby potwierdzenia/ y przestrogi [*corroboracionis et cautela* *JanStat* 757] przerzeczone tym wiewtżą wzięły moc/ kazáliłmy pieczęci náleznych przyłożeniem to obwárować. *SarnStat* 999.

»przestrogi abo warunki« (1): *ModrzBaz* 73v cf »przestrogi praw«.

Wyrażenie przyimkowe: »dla przestrogi« (1):

~ Szereg: »dla przestrogi albo obrony« (1): A żeby wvzytkie té rzeczy wysłzý nápiłané miály moc ná wieki/ ninieyłzé vřtawy z nápiłániém światków dáliłmy im/ dla przestrogi/ álbo obróny [*pro cautela* *JanStat* 1123]: któréłmy y pieczęcią nálezą vmocnili. *SarnStat* 258. ~

6. Zapobieżenie (1) :

Wyrażenie przyimkowe: »ku przestrodze [czego]« (1): KV przestrodze wielkich nieprześpieczeniów [*Ad evitandas magnas insecuritates* *JanStat* 1037]/ krzywđ/ y łupieřtwá/ które poddáni nálezny od obywatelów Królestwá Węgierłkiého y Księřtwá Słáskłiego przesřlych lat podięli/ y ieczce podéymowác muřzą: [...] zákázuiemy/ y řrodze zábraniamy: áby řaden z poddánych náleznych do Węgier y do Słáská z kupiámi [...] iezđzić [...] nie śmiał/ pod řtráceniém rzeczy y kupi tychże. *SarnStat* 1237.

7. [Środek zapobiegawczy, lekarstwo: Ieczce kthemu bárzo dobra przestrogá: Weźmi Poleiu y konferwy Rożaney ile chceřz/ to zmieřzawřzy včyřń konfekt/ ktorego vřzyway czǎfu powietrza *SienHerb* 538b.

przestroga przeciw czemu: Przestroga przeciř powietrzu morowemu/ ktorey vřzywano pořpolicie w Angliey/ w mor on wielki Roku 1348. Ták dořwiadcżona/ iż řaden niewmarł/ ktokolwiek tey przestrogi vřywał *SienHerb* 538b-539a.]

*** Bez wystarczájcego kontekřtu (1) : Monitum – Przestroga. *Calep* 671b.

Synonimy: 1. ostrzeżenie; 2. napomnienie, upominanie; c. nauka; 3. nauka, przykłád; 4. dbałość, dbanie, obrona, opieka, piecza; 5. ostrożność; 7. lekarstwo.

Cf **PRZESTRZEGANIE, PRZESTRZEŻENIE**

MP